

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„НЕОФИТ РИЛСКИ“
БЛАГОЕВГРАД

ФАКУЛТЕТ ПО ПЕДАГОГИКА

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Николай Сашков Цанков

върху дисертация на тема: „СОЦИАЛНО - ПЕДАГОГИЧЕСКА СРЕДА ЗА
ДЕИНСТИТУЦИОНАЛИЗИРАНА ГРИЖА ЗА ДЕЦА В УСЛУГИТЕ ОТ
РЕЗИДЕНТЕН ТИП (ОЦЕНКА, МОНИТОРИНГ, РАЗВИТИЕ)“

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“
област на висше образование: 1. Педагогически науки
професионално направление: 1.2. Педагогика
докторска програма: Теория на възпитанието и дидактика

Автор: **Ева Димитрова Жечева**

Научен ръководител: **проф. д-р Маргарита Колева**

Настоящата рецензия е разработена при спазване изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилник за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Неофит Рилски“ и в изпълнение на Заповед на Ректора № 762/28.05.2020 г. за определяне на състава на научното жури.

Целият професионален път и професионалната кариера на Ева Димитрова Жечева, преминаващи през различни длъжности като: (1) Председател на Държавната агенция за закрила на детето; (2) Изпълнителен директор на Сдружение „Български фонд Медии за децата“; (3) Началник отдел „Права на децата, хората с увреждания и дискриминация“ и по настоящем (4) Директор на Дирекция „Права на детето“ (Омбудсман на Република България) я позиционират като **водещ специалист и управленец в предметното поле на проблематиката на дисертационното изследване**. Участието в редица сдружения, инициативи и проекти като: (1) Член на Управителния съвет на Фондация „Програма Стъпка по стъпка“; (2) Член на Управителния съвет на Български национален комитет на УНИЦЕФ; (3) Директор на Проект „Инвестираме в хората“ по програма PHARE; (4) Ръководител на проект „Детство за всички“ по ОПРЧР; (5) Ръководител на Проект „Повишаване на капацитета

на омбудсмана на Република България за независим мониторинг за правата на детето“ в партньорство с УНИЦЕФ България и УНИЦЕФ Норвегия и редица други допълват **й професионалния път в сферата на образованието, институционализираната и деинституционализираната грижа за деца** в различни направления и контекста на разбиране.

Ева Димитрова Жечева е зачислена за докторант на самостоятелна подготовка в катедра „Педагогика“ при Факултет по педагогика на ЮЗУ „Неофит Рилски“ със Заповед на Ректора № 1443/20.06.2017 г. и след изпълнение на всички изисквания по индивидуалния учебен план на докторанта, отчислена с право на защита със Заповед на Ректора № 69/17.01.2020 г.

Вътрешната, лична и професионалната мотивации на г-жа Ева Жечева за разгръщането на всичките й възможности в полето на детското развитие, грижата за Детето и изследванията в тези области, пронизват дисертационното изследване, представено за рецензиране на всяка негова страница с безспорен професионализъм, ниво на обмисленост и оличностяване на проблематиката.

Рецензираният дисертационен труд респектира със своя обем (общо 243 страници основен текст и 74 страници приложения), с богатата библиография, но най-вече с **прецизната мотивация на автора и обосноваването на необходимостта от проведеното изследване**, както и откроените перспективите, базирани на резултатите от него. Проблематиката и съдържанието, въпреки своя голям обхват, са с **безспорна значимост и актуалност**, а опитът на докторант Ева Жечева в предметното поле предполага коректността и задълбочеността в изследователските търсения като гаранция за едно широкообхватно и задълбочено изследване и конституирането му в една логична концептуалната рамка.

Във въведение по безспорен начин са изведени **мотивационните ориентири, в които са отразени високата професионална култура, опит и компетентност, креативност и лична съпреживяност на проблематиката** от докторантката, водещи към разгръщането на едно обмислено и обосновано многоравнищно изследване, проектирано прецизно чрез: (1) формулиране на темата; (2) определяне на обекта и предмета; (3) обосноваване на необходимостта да се проучи, оцени и анализира социално-педагогическата среда за деинституционализирана грижа за деца в услугите от резидентен тип, както и (4) последващо позициониране на резултатите по посока на ресурсите на услугата до (5) създаване на Модел на мониторинг на социалната услуга от резидентен тип за институцията на Омбудсмана, което всъщност е й целта.

Своята **широкомащабна изследователска визия и многоравнишна стратегия** докторант Ева Жечева конкретизира чрез концептуално-методологическа рамка на изследването, а в последствие и чрез методиката и организацията на правилно замисленото теоретико-емпирично изследване, проведено в съответствие със съвременните тенденции и изисквания и при спазването на основните научноизследователските правила и процедури. Теоретичните равнища на проблематизация и концептуализация, както и емпиричните данни, мотивиращи изследователските търсения са основания за определяне на обекта, предмета, целта на изследването, както и оформянето на неговата обща научна хипотеза, намерила своите конкретизации в работни подхипотези, последователно проверяване на теоретично и емпирично равнище в цялостното дисертационно изследване.

Методологическите параметри на изследването, представени в своята логическа последователност, конкретизират изследователската визия и са основа за операционализирането ѝ, въпреки че научноизследователските задачи, следващи целта и конкретизирани процедурно и дейностно, както и броят на изведените подхипотези надхвърлят и по замисъл, и по брой изискванията относно дисертационно изследване за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“.

Представените като приложение в тази съдържателна част **критерии, показатели и индикатори са логически обвързани** и изведени с необходимата вещина.

На основата на анализа на различни референтни документи, проследяването на състоянието и развитието на политиките за социална промяна на грижата за детето и извеждането на акцентите от актуалните теории и практики в национален и международен план, свързани с правата на детето и неговата защита и гарантиране на благополучие, са **обобщени основните теоретични идеи и добри практики** в първата глава на дисертационния труд. Социално-педагогическата среда е обговорена като фактор, осигуряващ правата на детето, неговото социално развитие, възпитание и социализация. Така се очертава ново изследователско поле, което до момента е стояло извън интереса на педагогическата наука, а именно – специфичната социално-педагогическа среда в услугите от резидентен тип, идентифицирана в параметрите на граничните области между педагогическата наука и социалните дейности. Съдържателният анализ дава възможност да се разкрият **специфичните характеристики на социално-педагогическата среда** в смисъла на фактор, съдействащ за качествен начин на живот на детето и осигуряваща неговите права в услугите от резидентен тип, което е и безспорен принос на докторант Ева Жечева.

Втората глава представя **задълбочен анализ и историческа ретроспекция на научните изследвания и социалните практики**, свързани с процесите на институционализация и деинституционализация на грижата за децата в международен и български контекст, като е отделено специално място на оценката на въздействието и последствията от институционалната грижа. Дефинирани са понятията „институционализация“ и „деинституционализация“ на базата на богатата библиографска осведоменост и използването на актуални научни публикации и национални и международни документи. Изведени са капацитетите и дефицитите, като е поставен акцент в анализа върху негативното влияние на институционализацията върху детското развитие, възпитание и социализация. Представен е **Българският модел за деинституционализирана грижа** за децата върху основата на анализ на процесите, свързани със социалните реформи в България и прехода от институционална грижа за децата към грижа, базирана в общността.

Дълбоко осмисленият и представен SOWT-анализ на деинституционализираната грижа за децата в услугите от резидентен тип позволява на докторантката да направи оценка на влиянието на многообразието от фактори за максимизиране потенциала на силните страни и възможностите на процеса, както и за минимизиране въздействието на слабите му страни.

Резултати от предварителни проучвания на обществени нагласи и оценки, относно процесите „институционализация“ и „деинституционализация“, намерили място в третата глава, както и очертаването на параметрите на профила на услугите от резидентен тип на базата на нормативната уредба, методиките за работа, характеристиката на целевата група деца, включени в системата на резидентните услуги са основанията за търсенето на възможности за разработването на **концептуален модел за мониторинг на социално-педагогическата среда за деинституционализирана грижа за деца в услугите от резидентен тип**.

Прилагайки **Комплексна изследователска методика**, на базата на предварително изведените критерии, показатели и индикатори, са измервани различни параметри на ефекта от деинституционализирана грижа за децата в услугите от резидентен тип. Върху основата на констатиращо проучване и статистически анализ на резултатите са изведени тенденциите в деинституционализираната грижа за децата в услугите от резидентен тип – високо равнище на организационна култура, управление и ресурси на резидентската услуга; роля на социално-педагогическата среда в резидентната услуга като фактор за пълноценното развитие на детето; измерения и

оценка на социално-педагогически подходи, използвани в процеса на работа; ресурси за подкрепа на децата в резидентските услуги – общностни, неправителствени организации, педагогически институции, държавни институции, родителски организации.

В трета глава се реализират създадените предпоставки за **планиране, организиране и провеждане на експерименталното изследване**, насочено към проверката на формулираните хипотези (които, според мен, са доста на брой и надхвърлят изискванията за дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, а ако се гледат като статистически хипотези следва да се използва по-задълбочен статистически анализ за тяхното доказване), като тук следва да се отбележи изключителната прецизност и професионална компетентност на докторантката при подбора, разработването, адаптирането и апробирането на разнообразни диагностични инструменти, подкрепено с необходимата статистическа достоверност, анализиране на резултатите от емпиричните изследвания. Отново бих предпочел част от текстовете, свързани с дизайна на емпиричното изследване, представен в увода, да намерят място в третата глава.

Очертан е **професионалният профил, необходимата професионална квалификация и компетенции на всяко от включените в системата лица** на основание значението на социално-педагогическата дейност в Центрове за настаняване от семеен тип и Центрове за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания, насочена към развитието, образованието и социализацията на децата и/или младежите.

Анализирани са възможностите за **оптимизиране на социално-педагогическата среда** за деинституционализирана грижа за децата в услугите от резидентен тип като е **проектирана система от ресурси** за научно обосновано и социално значимо обогатяване на социално-педагогическата среда, конструирана като перманентен процес на преход от институционален тип грижа през грижа, базирана в общността, предлагаща среда, близка до семейната и в краен резултат – връщане и грижа в средата на биологичното семейство, или в т.нар. разширено семейство. Предложени са **актуални решения за концептуално усъвършенстване на българския модел** и е търсено и намерено мястото и ролята на институцията на омбудсмана на Република България като независим орган за защита правата на детето в процеса на деинституционализация на грижата за деца. Разработен е **Модел за независим мониторинг от институцията на омбудсмана в услугите от резидентен тип**, основан на правата на детето, като са направени препоръки за устойчивост на процеса за деинституционализация на грижата за деца в български условия със социално-педагогически и психологически акценти.

Във всички анализи е проявена висока компетентност и глобална осведоменост от страна на докторантката по комплексния проблем, което от една страна ѝ позволява да идентифицира и адресира редица противоречия, а от друга – да направи съществени сравнения, обобщения и понятийно-терминологични уточнения, които по същество представляват конкретни научно-теоретични приноси.

Авторефератът отразява съдържателните и структурни акценти и особености на дисертационното изследване, но според мен може да бъде реструктуриран по логиката на предложеното преразглеждане на текстовете в дисертационния труд.

Приемам изведените в Автореферата **приноси**, като по безспорен начин откроявам: (1) очертано актуално и ново синергетично научно поле, проблематизирано в изследователска перспектива в рамките на дисертационното изследване; (2) разработен Концептуален модел за независим мониторинг в услугите от резидентен тип от институцията на Омбудсмана, основан върху правата на детето; (3) разкрити специфичните характеристики на социално-педагогическата среда, в смисъла ѝ на определящ фактор, съдействащ за качествен начин на живот на детето и осигуряваща неговите права в услугите от резидентен тип; (4) разработена, адаптирана и апробирана е Комплексна изследователска методика и диагностичен инструментариум за оценка на ефекта от деинституционализирана грижа за децата в услугите от резидентен тип; (5) конкретизиран и усъвършенстван професионалния профил на включените в системата за грижи лица, разгледани в контекста на ролята им в услугите и значението им за социално-педагогическата дейност, насочена към развитието, образованието и социализацията на децата; (6) проектирана система от ресурси за научно обосновано и социално значимо обогатяване на социално-педагогическата среда в услугите от резидентен тип, конструирана като перманентен процес на преход от институционален тип грижа през грижа, базирана в общността, предлагаща среда, близка до семейната и като краен резултат – връщане и грижа в средата на биологичното семейство, и/или в т.нар. разширено семейство.

Ева Димитрова Жечева е автор на **5 научни публикации** по темата на дисертационния труд, осигуряващи популяризиране на резултатите от изследването, като една от тях е в списание реферирано и индексирено в Web of Science.

В рецензираните текстове **не е констатирано плагиатство** или недобросъвестно използване на текстове, резултати и анализи, без това коректно да е отразено чрез цитиране.

Направеният оценъчен обзор и анализ на рецензирания дисертационен труд позволява да се обобщи, че той представлява задълбочено, ползотворно и перспективно изследване с комплексен теоретико-концептуален и приложно-емпиричен характер като безспорна предпоставка за това е високата социална и педагогическа компетентност на докторантката, нейният широк научен кръгозор, качествата на професионално й мислене, характеризиращо се с логичност, гъвкавост, системност, многовариантност и синергетичност.

Дисертационният труд е в синхрон с изискванията на Закона за развитие на академичния състав и с Правилника за неговото прилагане; съдържа научни или научноприложни резултати и показва, че Ева Димитрова Жечева притежава теоретични знания, както и способности за самостоятелни научни изследвания. Всичко това, както и очертаните в рецензията безспорни достойнства и приноси, е основание да предложи на членовете на научното жури да подкрепят присъждането на образователната и научна степен „Доктор“ на **Ева Димитрова Жечева** на базата на защитен дисертационен труд на тема: **СОЦИАЛНО-ПЕДАГОГИЧЕСКА СРЕДА ЗА ДЕИНСТИТУЦИОНАЛИЗИРАНА ГРИЖА ЗА ДЕЦА В УСЛУГИТЕ ОТ РЕЗИДЕНТЕН ТИП (ОЦЕНКА, МОНИТОРИНГ, РАЗВИТИЕ)**“.

05.06.2020 година

Рецензент:
доц. д-р Николай Цанков